

Горан Петрович

Тръстика

Гостенин вкъщи е като сол в манджата

Портата беше широко отворена. Знаех, че са я отворили още в зори. За по-голяма сигурност, да не би случайно пътниците да ги подминат и като едновременните стопани три пъти са хвърляли ключа през лявото рамо и седем пъти са казвали високо през дясното:

– Гостенин вкъщи е като сол в манджата.

След целувките баща ми и майка ми оставиха на масата наред двора подаръците и питанията. Баба изнесе жълт като злато мед и венчета от свежи пожелания за здраве. Ведрото се хързулна на дъното на кладенеца. На връщане, като дрънчеше и се препираше, неохотно се раздели с искрящата вода. Пилетата се пръснаха да разгласят новината за гостите. Котката се смъкна от пейката. Дядо ме хвана за ръка и ме отведе встрани. Не обичаше питания от града, а мед не беше вкусвал от времето, когато пътните техници пресякоха друма направо през пълните с цветя селски поляни.

И така: седяхме под голямата копа утринна светлина и се гледахме. Аз него – ококорено. Той мен – с премежен поглед. Както винаги, когато се готвеше за разговор, дядо протегна ръка, сърчно измъкна от копата мъничък лъч, сви го на две, даде половината на мен, а другата половина нехайно задяна в ъгълчето на устните си.

– Тази година някак нагарча – започваше винаги по един и същи начин, след като захапеше лъча, блясъкът осветяваше зъбите му.

– Горчиво е лятото, нали? – питах важно, нетърпелив да покажа колко съм пораснал от последната ни среща.

– Сухо – пестеше думите си дядо.

– Сухо, сухо – още по-важно потвърждавах аз, дъвчейки сламчица утринна светлина.

Питания и поздравления, дядо много шумно сърбаше мляко

По време на закуската всеки предлагаше своето. Мамините питания се ронеха по масата. Хрупкавите бабини поздравления лъщяха, трудно беше да се каже кой ухае по-силно: те или топлият хляб. Дядо мълчеше, но в замяна на това шумно сърбаше студено мляко. Баба го гледаше укорително изпод вежди. Той обаче не се трогваше. Баща ми се беше посветил на своето любимо сирене. Аз се опитвах да преброя дали на дядо му са побелели толкова косми, колкото черни косъмчета бяха наболи над горната ми устна.

– Как си, майко? – попита мама баба.

– Слава Богу, добре – отговори тя, като оправи забрадката си: стори ми се, че под нея държи подплатата на думите. – Наистина, мъчи ме безсъние.

– Догодина можем да си купим нова кола – похвали се мама.

– Лани умря последният магьосник в селото – имаше новини и баба.

– Магьосник ли? – стресна се татко между две бучки сирене. – Сега, преди края на века? Трябва да е бил много стар. Учудвам се, че е живял толкова!

– Магьосникът е човек с крилца под мишниците – обърна се баба към мен. – Малки, ала много полезни. Пазеше посеви от напаст. Ти беше бебе, не си спомняш, когато един тъмен облак надвисна над село, той изтръгна един клонест дъб, излетя нагоре и направо помете облака. Остана само небето! Сега не знаем какво може да се случи. Много ни е страх за реколтата.

– А защо не опитате с ракети против градушка? – предложи баща ми.

Баба съжалително огледа въпроса. Накрая го пропъди като неуместен с презрително движение на ръката:

– Глупости на търкалета! Опомни се! Ако не си знаел, миличък, да знаеш: нищо не става без кадърен магьосник.

Дядо много шумно сърбаше мляко.

Така значи

След закуска мама и баба застлаха масата с чиста покривка, сложиха на средата разрязана круша за пчелите и влязоха вкъщи да прегледат гардероба с моминския чеиз. Мама обеща на някого в града модели с шевици. Татко реши да се пораздвижи. Запъти се към овощната градина, за да се учуди за пореден път защо дядо упорито отказва да посади най-новия сорт ябълки. Двамата с дядо пак отидохме при копата, сега от почти следобедна светлина.

Пак със сламки от слънчеви лъчи между зъбите продължихме от мястото, където ни прекъсна закуската.

– Сухо, сухо – казах, дъвчейки лъча.

– Сухо, но това не е най-лошото – въздъхна дядо; нещо изскърца в гърдите му.

Мълчах и търпеливо чаках. Знаех, че скоро разговорът бавно ще се разгърне.

– Нивото на явето опасно нарасна... погледни към бора – започна дядо.

С крайчеца на околото си измерих дървото, което според преданието било посадено някога от вятъра, когато оттук минал на кон голям юнак. Високо над главите ни забелязах червено вълнено конче – нишан, с който дядо отбелязваше нивото на явето.

– Значи ли това, че сме доста под нивото на съня? – разтревожено попитах аз.

– Никога не сме били по-ниско – изохка дядо. – Толкова ниско, че още от твоето идване през миналата година аз дишам с куха тръстика, дълга четири сажена.

– Тръстика ли? Каква тръстика? Къде ти е тръстиката? – обсах дядо с въпроси.

– Нали ти казах: куха тръстика, един пръст дебела, четири сажена дълга, кажи-речи невидима!

– А аз? – изкарах си ума от страх. – А аз да се задуша наяве без тръстика, така ли?

– В трапа ли си държиш юначеството? Срамота! Ако нямаш намерение да залинее, вади го оттам! Бъди храбър, явето няма да излезе толкова лесно на глава с теб както с нас, старите! – доброжелателно се опитваше да изтърси страха от раменете ми дядо.

– А баба? И тя ли има тръстика? – все пак не можех да се освободя напълно от страха.

– Баба ти ли? – насочи дядо пръст към своите думи в желанието си, изглежда, да подчертае тяхното значение. – Найаве тя се справя като калугерица във водата. За нея сънят е опасен. Затова не спи по цяла нощ. Обикаля като призрак до сутринта. Уж страда от безсъние, но аз зная за какво става дума. В тази къща от толкова яве се задушавам само аз. Ако не дишах с тръстика, толкова дълга, че стига до съня, тозчас щях да загазя!

– Така значи – казах аз и пак вдигнах поглед към бора. Нишанът за нивото на явето, направен от червен вълнен конец, пъхнат в кората на старото дърво, приличаше на примка, която застрашително се клати и неспирно, дъх след дъх съкращава, стиска нашия живот за гушата.

От такава височина и в тревата се чупят всички ребра

Обядът беше разширена закуска. Най-важното пак бяха питанията и поздравите. Освен това имаше супа и пълнени тиквички. Дядо сърбаше много шумно супата. Всъщност всички мислеха, че той сърба супа както млякото сутринта, но аз знаех, че вдишва сън през куха тръстика. Нивото на явето трябва да се е вдигнало още по-високо.

– Не сърбай толкова, нямаме място за разговор – осмели се баба да го укори на глас.

– Каза ли нещо? – попита дядо.

– Напоследък се държи особено – обърна се баба към татко. – Можеш да провериш това, което ти казвам: миналата година го заварих да се катери на стария бор. Ами ако беше паднал? От такава височина и в тревата се чупят всички ребра!

– Аз ли да падна от дървото?! – обиди се дядо.

– Наистина ли си се качвал на бора? – изненада се татко, а мама се разтревожи.

– Да... – сръбна дядо от супата.

– И? Какво търсеше там? – татко остави лъжицата, а мама продължи да се притеснява.

Дядо изгледа всеки от нас с особен, бавен поглед. Можеше да се чуе как някъде дълбоко в гърдите си шумолящо разгъва своята тайна, после бързо се разколебава и скришом я сгъва, пак се разколебава и я разгъва пред всички да видят какво крие.

– Търся мястото, докъдето достига явето и откъдето се разпростира сънят! – отговори най-сетне с решителен глас. – По-рано явето не стигаше дори до коленете ми. Сега заля всички по-ниски краища на селото. И цялото съседно село. Тъй като не се грижехме за насипа, добре, че и досега издържа. Мога да ви кажа, че отгоре, от бора, работата не изглежда весело. Сполетя ни наводнение!

– Наводнение ли? – искрено се смая баща ми.

– Наводнение! – потвърди дядо. – Ще се издавим.

– Аз нищо не усещам – продължи съвсем искрено баща ми.

– То е, защото в града си свикнал на явето. Право да ви кажа вас двамата отдавна ви смятам за удавници – поясни мисълта си дядо.

– Боже опази! А ти стани от стола! Мръдни от мястото си! Какво

говориш, клетнико! – баба се мъчеше да прекръсти всяка негова дума.

– Не се вайкай, късно е, удавници са, откак отидоха там – спокойно отговори дядо.

После все пак стана за малко от стола. Толкова, колкото прав да добави:

– Наистина, и това е живот, и така може да се живурка!

Настъпи тягостна тишина. Баща ми безпомощно се усмихна. Няколко пъти се обърна наляво и надясно, като да търси изход, макар да обядвахме на двора. Най-после се досети и с видимо облекчение въздъхна:

– Метафора.

– Да не си станал късоглед? Извинявай, но аз съм здрав като дрян! – изправи се дядо и дори гордо се тупна по гърдите.

До края на обяда никой вече не се докосна до питанията. Онова, което остана от тях, баба внимателно събра и вдигна за самотните зимни дни. Представях си я като малка птичка, може би точно като калугерица, на която тези трошички занимания ѝ помагат да се изхрани до следващото ни идване.

Оттук хубаво можеш да видиш положението на нещата

Докато баба разпитваше мама и татко дали тази метафора е някаква опасна болест, двамата с дядо тръгнахме да се поразходим. Разбира се, дъвчехме сламките следобедна светлина.

Пътеката към хълма лениво лъкатушеше. Въздухът се разреждаше. Тежестта, която чувствах около врата си, падна до нивото на кръста, а когато се изкачихме на една полянка, тежестта се спусна до прасците.

– Оттук хубаво можеш да огледаш положението на нещата – замахвайки с ръка, дядо посочи към долината. – Явето приижда най-вече по пътя.

Наистина от това място, от полянката, главният селски път, прекаран през полето и орните ниви, изглеждаше като пороище, през което неудържимо препуска огромният талвег на явето, способен да преобърне всичко пред себе си. На безопасно място беше само онова, което се намираще достатъчно високо, извън обхвата на побеснелия порой.

По средата на средния хълм съзирах границата. Буковата гора беше разредена, някак си оклюмана в долния край. В горния се зеленееше, бих се заклел, че не ѝ липсваше нито едно листенце. Изобщо всичко над линията, където се докосваха сънят и явето, беше по-пълно. Небето беше по-ясно. Планините – като брегове в синьо. Птичите ята – като пяна, която се събира ту тук, ту там.

Всичко под чертата, където се докосваха сънят и явето обаче, беше в голямо безредие. Нямахме никакво съмнение, че в някога красивата долина пороят на явето беше докарал купища излишни неща. Къртичините на къщите загрозяваха полята. Металните мостове грубо стесняваха потоците и реката. Синурите размътваха повърхността на земята. Едва сега разбрах напълно загрижеността на дядо.

Крачка по крачка, без желание, се запътихме назад.

Дядо каза:

– Преди да се върнем долу, вземи колкото се може повече сън, ще ти стигне поне за известно време.

Спрях се и дълбоко поех дъх. После замижах, престанах да дишам и се гмурнах.

Сгънатата хартийка и нейното съдържание

Когато влязохме в двора, на масата търпеливо ни чакаше голяма кошница с ябълки, царевично брашно, орехи, мед, дамаджанка с люта ракия, венчета чесън против уроки, стрък босилек – всичко, покрито с кърпа с извезани кръстчета.

Здрачът разпиляваше копите дневна светлина. Вместо тях подреждаше лунните лъчи.

– Защо не пренощувате? – плахо попита баба.

– Други ден сме на работа – отговори мама.

– Вярно, не е удобно – бързо се съгласи баба.

Дядо млчеше. Докато се диша през куха тръстика, не може да се говори.

– Останете си със здраве – усмихна се баща ми.

– Когато стигнеш завоя при реката, недей да завиваш подир светлината от западна страна – загрижено го съветваше баба. – Това, дете святка, са очите на ламята, разправят, че точно тия дни се мотаела насам...

– Да тръгваме – прошепна мама. – Да тръгваме, че ще ми пораснат сълзи.

С баба се разцелувахме. С дядо само се ръкувахме.

Докато ръката ми беше в неговата, усетих, че ми предава някаква сгъната хартийка. С погледа си сочеше нагоре, там, където над явето, се люлееше сънят. Някакво тайно послание, помислих си и трескаво стиснах пръсти.

Не се мина много време и се осмелих да разгърна хартийката. Но на нея нямаше нито дума. Само в средата на нагърченото листче имаше малко зрънце, шарено зрънце от куха тръстика.

Знаех, че след нас котката отново е заела мястото си на пейката, дядо млчливо връзва на кръстци лунни лъчи, а баба с натежало сърце затваря вратницата.

КРАЙ

© Горан Петровић
© 2005 Жела Георгиева, превод от сръбски

Горан Петровић

Сканиране, разпознаване и начална редакция: Вася Атанасова, 2009

Издание:

Горан Петровић, „Ближен“

Издаелство „Балкани“, София, 2005, ISBN 954-9446-15-8

Подбор и превод: Жела Георгиева

Горан Петровић, „Острво и околне приче“, 2002, „Ближњи“, 2003

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10394>]